

"לא הייתי רגיל להרבה חברים": למידה על יכולות ותפיסת החברות של ילד עם אוטיזם

ולקויות למידה חמורות

חברויות נתפסות כחשובות ביותר עבור רווחת ילדים לאורך זמן ומשמעות כמשאב רגשי וקוגניטיבי, במיוחד במצבים המחייבים שיתוף פעולה. לפי התפיסה ההתפתחותית, חברויות בקרב ילדים עם התפתחות תקינה עד גיל שמונה מבוססות, בדרך כלל, על גורמים מסוימים, כמו אינטרסים משותפים, כאשר בגילאים מאוחרים יותר, הבנה רגשית והדדיות אינטימית הופכות להיות גורמי החברות העיקריים. מדדי החברות המתוארים בספרות המקצועית כוללים: תוכן, גיוון, איכויות, קירבה והדדיות.

לאור הקשיים המרובים בפיתוח מיומנויות חברתיות בקרב ילדים עם אוטיזם, חברות הדורשת מיומנויות חברתיות מורכבות מהווה עבורם אתגר קשה. קושי ביכולת לאמפתיה, המאפיינת לקויות חברתיות של ילדים עם אוטיזם, מייצר מכשולים מהותיים בתהליכים של יצירה וקיום יחסי חברות. היעדר חברויות בקרב ילדים אלה עלול להביא לתחושה עזה של בדידות ולדיכאון בקרב בני נוער ומבוגרים עם אוטיזם.

יחד עם זאת, למרות הקושי שחווים אנשים הנמצאים על הרצף האוטיסטי במהלך יצירת קשרים חברתיים, מחקרים מוכיחים, כי רבים מהם הצליחו לעשות זאת. אמנם, מספר החברים הממוצע של ילדים עם אוטיזם נמוך יותר מאשר בקרב ילדים עם התפתחות תקינה, אבל מסתבר, כי למרבית הילדים עם אוטיזם יש לפחות חבר אחד. עם זאת, רק מחקרים איכותניים מעטים ניסו לבחון לעומק את חוויית החברות של בני נוער עם אוטיזם. המחקרים הראו, כי החלק הקשה ביותר בעיניהם היה יצירה התחלתית של תקשורת. מחקר שבחן את תפיסת החברות בקרב בני הנוער הסובלים מתסמונת אספרגר הצביע על היעדר של דיון לעומק בנושאים הקשורים לחברויות.

המאמר הנוכחי מתאר חקר מקרה איכותני, המתמקד ביכולות ובתפיסות החברות של בן (שם בדוי), ילד בן 10, הסובל מהפרעות על הספקטרום האוטיסטי ולקויות למידה חמורות ולומד בבית ספר רגיל בבריטניה מזה כשנתיים. המחקר כלל תצפיות על בן בזמן ההפסקות, ראיונות עם המורים ועם אמו של בן, שיחה עם בן עצמו, שהתנהלה במהלך הפעילות המשותפת שלו עם החוקרת, שאותה הכיר מקודם. בן מבין שיחות יום-יום רגילות ומסוגל לשוחח במשפטים שלמים, יכול לקרוא משפטים קצרים ומזהה חלק מהמספרים.

ממצאי המחקר

במהלך הפעילות, בן פירט שמות של שמונה חברים, שש בנות ושני בנים. הוא הראה גם הבנה בדבר רמות שונות של חברות והביע דאגה מכך, שאין לו מישהו שאותו הוא יוכל לכוונת "החבר הטוב ביותר". ממצאי התצפית והשיחות עם אנשי הצוות הראו, כי בן אכן מבחין בין כלל הילדים לילדים שאותם הוא מחשיב לחבריו, מה שבא לידי ביטוי בהתנהגותו ובאינטראקציה החברתית שלו עמם. המחקר הראה באופן חד-משמעי, כי למרות השילוב בין אוטיזם ללקויות למידה, לבן יש מוטיבציה חברתית לקיים קשרי חברות.

התקציר מבוסס על המאמר:

Potter, C. (2015). "I didn't used to have much friends": Exploring the friendship concepts and capabilities of a boy with autism and severe learning disabilities. *British Journal of Learning Disabilities*, 43(3), 208-218.

בן הציג גם את היכולת להרהר על כמה היבטים מופשטים יותר של חברויותיו (כגון, שינוי בכמות חברים), וכן הראה יכולת לחשוב באופן יחסי מורכב על מונח חברתי, דרך השוואת חוויותיו החברתיות לאורך זמן. הוא הראה גם מודעות לאופי הדינמי של החברות ולאפשרות לאבד חברים. אנשי הצוות בבית הספר ואמו ציינו, כי במשך שנתיים הוא התקדם במה שקשור לקשריו עם ילדים אחרים ועם חברים וכן בהבנה החברתית שלו: לעתים הוא יזום שיחה, מדבר עם ילדים אחרים על דברים שקודם לא התעניין בהם וחורג מתחום האינטרסים הצר, שאפיין אותו קודם.

שניים מהממדים השונים של חברות היו רלוונטיים במיוחד עבור תיאור חברויותיו של בן, תוכן ומחויבות:

- **תוכן:** ממד זה מתייחס למה שחברים עושים ביחד בעת מגע חברתי. נמצא כי בחירת החברויות של בן מושפעת במידה זו או אחרת מהפעילויות שבהן הילדים משתתפים. כך, למשל, חבריו אינם אוהבים משחקים ספורטיביים. מרבית חבריו של בן הן בנות, מה שמוסבר על רקע העדפתן (בגילאים 10-11) משחקים יושבניים ומשחקים בזוגות, זאת לעומת משחקים קבוצתיים ותחרותיים שבנים מעדיפים. סוציאליזציה בדיאדות מהווה סביבה חברתית קלה יותר עבור ילד עם אוטיזם מאשר משחק קבוצתי תחרותי עם כללים מורכבים. יש לציין, כי ייתכן שהחשיבות של תוכן הפעילות המשותפת בבחירת חברים משקפת את העובדה, כי בן מתפקד ברמת חברות המאפיינת ילדים עם התפתחות תקינה בגילאים נמוכים יותר (רמת "תגמול – מחיר").

- **מחויבות:** מחויבות באה לידי ביטוי בהמשך הקשרים החבריים לאורך זמן. ממצאי המחקר מראים, כי חלק מקשרי החברות של בן נמשכו פרקי זמן משמעותיים; כך חברותו עם ילדה שבדומה אליו סובלת מלקות למידה חמורה נמשכת כבר יותר משלוש שנים (מאז לימודיהם המשותפים בבית הספר הקודם). כמה מחברויותיו האחרות נמשכו יותר מששה חודשים.

המחקר הנוכחי, המתמקד ביכולת החברות של ילד הנמצא על הרצף האוטיסטי וסובל מלקות למידה חמורה, מאשר את הפרספקטיבה של מסוגלות ומאיר על ההישגים בתחום בניית קשרים בין-אישיים הניתנים להשגה על ידי ילדים למרות השילוב בין אוטיזם ללקות למידה חמורה.